

РЕВОЛЮЦІЙНІ ПОДІЇ 1917-1919 рр. ТА ДОЛІ ЖІНОК - РЕВОЛЮЦІОНЕРОК ДОНБАСУ

На основі спогадів жінок-революціонерок робиться зроблено спробу з'ясувати механізми психологічної реакції на екстремальні життєві події представниць «слабкої статі» та класифікувати найбільш типові моделі поведінки у складних ситуаціях в залежності від психологічного типу героїні.

Ключові слова: революційні події, жінки-революціонерки, психологічний тип, революційна діяльність, модель поведінки, суспільство.

У революцій та воєн, як довело бурхливе та трагічне ХХ сторіччя, на жаль, не лише чоловіче, а й жіноче «обличчя». Представниці слабкої статі ставали активними учасниками цих переламних моментів історії. Як відомо, кожна визначна подія у житті людини, впливає на її світогляд та формує її як особистість, а такі драматичні події, як революція та війна, і поготів.

Сьогодні українська історична наука знаходиться на початковому етапі вивчення психології індивідів за певних історичних умов. Радянська історіографія, зокрема українська, ознаменувалися появою цілого ряду праць, що містять вагомий фактологічний матеріал, присвячений діяльності жінок у роки революції та громадянської війни. Однак історіографія радянського періоду була продуктом певних ідейно-політичних обставин, і тому основна увага дослідників приділялася соціально-класовій природі пригніченого становища жінок [8;19;22].

Визначальною у дослідженні українського жіночого руху стала праця американки українського походження М.Богачевської-Хом'як «Білим по білому: Жінки в громадському житті України, 1884 – 1933» в якій окремий розділ «У заграві воєн та революцій» присвячено діяльності жінок у роки національно-визвольних змагань.

Результативними у вивченні загальнотеоретичних, методологічних та практично-історичних проблем жіночого руху та загалом місця жінки у модерному суспільстві стали 90-ті рр. ХХ ст. та початок ХХІ ст. Узагальнюючі монографії таких вчених як В.Верстюк, Г.Касьянов, Б.Кравченко визначили загальну суспільно-політичну ситуацію, відтворили історичне тло у контексті якого розгорталась діяльність жіноцтва [7;9;10]. Дослідження Б.Андрусишина та О.Реєнта присвячені робітництву часів 1917 – 1920 р., частково висвітлюють і становище жінок-робітниць [4;17]. Доля жіноцтва на фоні революції 1917 р. стала предметом дослідницької уваги вітчизняного історика О.Оніщенко [13,14]. Щодо регіональної історії, то цікавою з огляду на гендерний аспект дослідження є дисертація М.Вороніної, в якій простежується зміна статусу та прояви дискримінації мешканок Харківської губернії протягом 1861 – 1917 рр. [6]. Проте робота не охоплює досліджуваний нами період і є цікавою тільки з огляду на концепцію, територіальний аспект та фактологічний матеріал. Тому метою даної роботи є аналіз мотивації представниць «слабкої статі», які вступили на шлях революційної боротьби, вплив революційних подій на жіночу свідомість та їх подальший життєвий шлях.

В основі даного дослідження лежать спогади жінок, які працювали у Донбасі на промислових підприємствах у період революції. Вибір цих мемуарів обумовлений тим, що їх авторки репрезентували достатньо відмінні життєві позиції, які були характерними для жінок даної епохи. Звісно, джерельна база дослідження має суб'єктивний характер, проте лише документи особового походження дозволяють нам зрозуміти внутрішню мотивацію жінок, які вступили на шлях революційної боротьби.

По різному жінки приходили до більшовицької партії. Наприклад, Клавдію Іванівну Рибіну, яка працювала на одному з маріупольських заводів Лютнева революція зустріла, за її власними словами, «на восемнадцатой весне...». Почала вона працювати з 11 років на приватного господаря. Цінною з точки зору реконструкції подій минулого є її зауваження, що: «В заводы тогда еще не принимали, а когда началась война ворота завода открылись не только для женщин, а и для подростков»[1, с.2]. Якраз у цей час Клавдія Іванівна і поступила працювати на завод. Переламний 1917 р. жінка зустріла вже у якості члена заводської спілки молоді. У березні цього ж року, як вона згадує, на зборах спілки слухалась доповідь «Кто такие большевики и чего они хотят?». За словами жінки агітаційна робота в цій партії була поставлена серйозно, слова агітатора зачепили її за живе: «Партия и Ленин входили в душу молодого рабочего. Весь огромный политический аппарат большевиков горел агитацией. По поручению партии вся наша молодежь была неутомимыми ораторами. Брошенные Лениным Апрельские тезисы были целью для молодежи и с ними мы были на заводе, в цехах, за станками, на улице»[1, с.3]. Отже, до революційної діяльності цю жінку підштовхнуло, перш за все, невдоволення власним рівнем життя та гучні обіцянки більшовиків.

А ось як змальовує своє життя до лютого 1917 р. Марія Яківна Козлова, член РКП(б) з квітня 1917 р. Напередодні доленосних подій цій жінці було 20 років і вона вже мала дитину. Її особисте життя склалося невдало: «Я совершенно самостоятельно воспитывала дочь, так как ушла от нелюбимого мужа, за которого меня в 17 лет выдали замуж родители помимо моей воли»[2, с.2]. Отже, бачимо, що вже напередодні революційних подій у свідомості молоді жінки відбувся своєрідний злам, бо покинути нелюбого чоловіка у ті часи було досить екстравагантним вчинком, і це не завжди однозначно сприймалося у суспільстві. Освіти у Марії Яківни, як і у Клавдії Іванівни, не було. Її віддали на навчання до кравця у віці 11 років. У спогадах вона змальовує тогочасний механізм роботи на дрібного ремісника: «Как было обычно в те времена, меня не столько обучали ремеслу, сколько использовали в качестве няньки»[2, с.2]. Але, все ж таки, дівчинці вдалося оволодіти елементарними навичками швацької справи. Невдовзі вона захворіла на туберкульоз і вимушена була переїхати до Одеси, де вивчилася на театрального гримера, що сприяло її подальшій громадській діяльності. Отже, що ще у юному віці Марії Іванівні були притаманні революційність мислення, прагнення до самореалізації і відмова наслідувати традиційну модель поведінки, що, на нашу думку, і стало основною причиною залучення до революційної та партійної діяльності.

Третій психологічний тип жінки-революціонерки представлений Ксенією Анатоліївною Плаховою, яка до карколомних подій лютого 1917 р. жила звичайним життям робітниці і жінки робітника шахти Берестово-Богодухівської рудні. Працювати вона почала з 11 років на мойці. Вона згадує дитинство так: «Жизнь была тяжелая. Отец работал в шахте, мать держала столовников. И нас 5 человек. Жили в квартире в 16 кв.м. Пол земляной. Свет из коптилки»[3, с.3]. У 1915 р. Ксенія Анатоліївна вийшла заміж за десятника шахти Олександра Петровича Плахова, який і став провідником жінки у вир революційних подій. Згадує жінка активного більшовика Донбасу Романа Терехова, що також справив неабиякий вплив на формування її поглядів. На революційний шлях вона ступила березні 1916 р. з подачі чоловіка. Саме тоді він вирішив привести Ксенію Анатоліївну на підпільні збори. Як вона згадує:«...собралось нас человек 20 людей. Окна были закрыты. Тут меня и приняли в партию» [3, с.4]. Отже, у ситуації з Ксенією Анатоліївною маємо дещо іншу мотивацію, ніж у перших двох жінок. Тут поєдналася невдоволеність якістю життя, активна агітація у та безпосередній вплив поглядів чоловіка.

Таким чином, всіх цих жінок об'єднує, по-перше, походження з робітничого середовища, по-друге, відсутність освіти та фізично важка праця. Дещо відрізняється з цього ряду Марія Яківна Козлова, яка згодом опанувала більш творчу професію гримера. І найголовніше, що є спільного в цих майбутніх революціонерок, це невдоволення існуючим рівнем та якістю життя.

Перейдемо до розгляду революційної діяльності згаданих осіб. Одразу після Лютневої революції, як згадує К.І.Рибіна, вона стала активною пропагандисткою більшовицької ідеології на заводі. У квітні-червні 1917 р. робітники все потужніше заявляли свої права на заводах та підприємствах. Жінка розповідає про характерний випадок із заводського життя того періоду, який глибоко вразив її, оскільки справа стосувалася жінки: «Начальник снарядного цеха ударил работницу. Возмущенные рабочие схватили Ясинского (виновника происшедшего), посадили на тягач, довели до ворот, открыли ворота и выбросили Ясницкого за ворота»[1, с.4]. Клавдія Іванівна мала активну життєву позицію і особисто намагалася розібратися у тонкощах політичної боротьби між більшовиками, меньшевиками та есерами: «Меньшевики, есери, все оставшиеся партии молниеносно объединились против поступка большевиков. На митинге большевики предложили зачинщиков с завода не увольнять. Меньшевики требовали уволить их. Рабочие на митинге поддержали большевиков» [1, с.5]. Громадська діяльність Клавдії Іванівни була високо оцінена її соратниками, у серпні 1917 р. жінку було обрано секретарем заводського комітету РСДРП(б). У жовтні 1917 р. у зв'язку з організацією Червоної Гвардії, Клавдія Іванівна опинилася на посаді секретаря Ради організації цієї Гвардії. Як характеризувала жінка свою роботу: «Вербую всех честных тружеников в Красную Гвардию»[1, с.6]. У жовтні 1918 р. під час боїв більшовиків з гетьманцями за Маріуполь Клавдія Іванівна навіть тримала під охороною пороховий погріб та спирто-горілчаний завод. Також їй було доручено дуже важливу справу: «Мне лично было поручено всех офицеров задержать, обезоружить и под конвоем направить в Ревком»[1, с.7].

28 березня 1918 року вона разом з Маріупольським загonom відправилася до Єлисаветграду і там також активно долучилася до боротьби за встановлення «влади рад» у місті, Клавдія Іванівна працювала помічником ад'ютанта штабу Червоної Гвардії. Такі завдання інколи не під силу чоловікам, а ця жінка сміливо і охоче взялася їх виконувати, такою величезною була її віра у «світле майбутнє». У квітні того ж року – нове завдання: революціонерці було доручено організувати вивезення з Маріуполя морем до Єйську поранених. Активність Клавдії Іванівни на військовому поприщі не було чимось екстраординарним для того часу, бо залучення жінок до суто чоловічих сфер діяльності характерна прикмета революційного та пореволюційного періоду Вітчизняної історії. Після встановлення більшовицької влади жінка переходить на більш мирну роботу у більшовицькому осередку в Царіцино, в Комісії з продовольчих питань, у штабі 10-ї армії у шифрувальниці. На початку 1919 р. К.І. Рибіна обіймає посаду машиністки у ЦК партії під керівництвом дружини Я.Я. Свердлова К.Т. Новгородцевої. На короткий період вона знову повернулася до лав Червоної Армії, знову у якості шифрувальниці 2-ї конної армії, проте вже у серпні 1919 р. Клавдія Іванівна стала інструктором Київського Горкому партії. І тільки після завершення основних революційних подій у 1920 р. жінка, нарешті, повертається додому в якості партійного функціонера.

Щодо Марії Яківни, то на момент Лютневої революції вона працювала гримером у так званому «Директорському клубі» та у «Народному клубі» при металургійному заводі «Нікополь» м.Маріуполя. Жінка готувала акторів та актрис до виступу, що давало їй змогу отримати корисні знайомства серед адміністрації заводу та революційно налаштованої інтелігенції. Так само як і К.І. Рибіна, у квітні 1917 р. вона Марія Яківна взяла участь у формуванні загонів Червоної Гвардії та отримала партійний квиток. Навесні 1917 р. навіть у себе на квартирі переховувала зброю. У серпні 1917 р. Марія Яківна долучилася до ризикованого заходу, який зніціював актив більшовицького осередку заводу. Було вирішено під виглядом збору коштів у фонд «лікарняної каси» отримати гроші необхідні для революційної діяльності. Задля цього почалася організація балу-маскараду у «Директорському клубі». Акція була розрахована на заможних мешканців Маріуполя. Таким чином більшовики планували боротися з «ворожим класом», використовуючи його ж кошти. Організацію заходу доручили Марії Яківні. З метою підвищення прибутковості, як зазначає жінка: «В програму вечера входила постановка водевиля собственными силами драматического кружка, какая-то лотерея... Буфет торговал по повышенным ценам и дал нам большую прибыль». Далі відбулося наступне: «К утру я, сопровождаемая тремя товарищами, исчезла вместе с кассой для того, чтобы передать деньги комитету РСДРП(б), которое бы использовало бы их на организацию Красной Гвардии. Но я, конечно же, тут же была разоблачена, деньги в больничную кассу не поступили, меня спросили куда я их девала. Я не стесняясь ответила, что отдала их большевикам. С тех пор меня перестали приглашать в «Директорский клуб»[2, с.6]. Цей епізод у житті більшовички є визначальним, бо жінка, здавалося б працювала у порівняно сприятливих умовах та ризикнула всім заради партії. Далі, як зазначає Марія Яківна, вона

взяла участь у підготовці червоногвардійців міста. Цікаво, що у її спогадах фігурує ім'я попередньої діячки більшовицької організації Маріуполя К.І. Рибіної, яка була зазначена у переліку червоногвардійців-жінок. Марія Яківна розповідає про доленосні для неї події жовтня 1918 р. у Маріуполі. Вона, як і попередня героїня спогадів, долучилася до бойових дій за Маріуполь: «В ночь на 25-ое был разоружен Мариупольский гарнизон. Многие солдаты перешли на нашу сторону... Вместе с другими провела я эту ночь с винтовкой в руках...»[2, с.6]. Відразу ж після переходу влади до рук більшовиків для мобілізації коштів була створена спеціальна комісія по їх вилученню у буржуазії та «спекулянтів». І керівником цієї специфічної установи призначили Марію Яківну. Комісія діяла так: «Мы составляли списки лиц, подлежащих обложению, большинство вносило деньги добровольно. Сопротивляющихся арестовывали красногвардейцы, после чего члены их семей вносили нужную сумму, а арестованных освобождали»[2, с.7]. У квітні того ж року, як відомо, в Україну увійшли німецькі військові. Парторганізація Маріуполя евакуювалася у місто Ейськ. У активній партійній роботі Марії Яківни відбулася вимушена перерва. З наступом «белогвардейских банд» на Ейськ її залишили для створення підпільної партійної організації. Жінці довелося грати роль дами, яка приїхала на курорт. Але жінку видав студент, який жив по сусідству, її заарештували, перебування у в'язниці глибоко відбилося у свідомості жінки, бо змальовує ці часи Марія Яківна досить драматично: «Виселицы стояли перед воротами тюрьмы. Почти каждый день на рассвете в камеры доносились крики несчастных, которых волокли на казнь. Это не были большевики – большевики успели уйти из города...»[2, с.6]. Невдовзі її звільнили за відсутністю доказів та вислали до Маріуполя у супроводі солдата, який повинний був видати її владі міста. На щастя, Марії Іванівні вдалося втекти, переховувалась вона у будинку музиканта Шарфа. Але на жінку чекав ще один арешт. Коли у листопаді 1918 р. гетьманський режим пав «вся власть в ту же ночь бежала из города»[2, с.6]. За 3-4 доби, як пише Марія Яківна місто захопили денікінці: «Воцарился еще худший порядок, чем при гетьмане. Карательные отряды ловили на улицах людей, не имевших на какого отношения к большевикам. Почти два месяца я не выходила из дому» [2, с.7]. Далі ця жінка почала працювати у перукарні. Тут і почався її активний зв'язок з більшовицьким підпіллям. Скоро більшовикам вдалося повернути владу і жінка повернулася до мирної діяльності, але все ж від партійної роботи колишня революціонерка не збиралася відмовлятися.

Щодо Ксенії Анатоліївни Плахової, то навіть у своїй революційній роботі вона обрала собі більш жіночу діяльність – розповсюдження газет та листівок серед робітників заводу. Початок Лютневої революції залишив глибокий відбиток у її свідомості, про що свідчить детальність опису першого дня революції: «27 февраля утром мы еще спали, когда прибыл к нам Богачев: «Всего конечно я не могу передать,- сказал он,- главное в том, что царя уже нет: «Свобода!»»[3, с.6]. Далі діячі підпілля провели урочистий мітинг: «Мы уже на ходу раскраивали кумачевую материю на флаги, подделали к ним рукаютки, начали пришивать к знамени белые буквы, вырезанные из простыней

«Долой царя!», «Да здравствует свобода!»...Полиция была предупреждена выставленными «охранять» ее товарищами, что если, позволят сделать хоть один выстрел в народ, то они будут уничтожены»[3, с.6]. Поліція відразу ж, як згадує жінка, здала зброю. Після таких визначних і радісних для Ксенії Анатоліївни подій за її словами: «Сила появилась большая, энергия, бодрость, любовь к своему народу» [3, с.6]. Для жінок характерна більша емоційність у сприйнятті певних подій, суто по-жіночому змальовує цю ситуацію і наша очевидиця. У квітні 1917 р. розповідаючи про своє життя, більшовичка торкається теми протистояння меншовиків та більшовиків, як і К.І. Рибіна, кажучи, що меншовики ратували за продовження війни до переможного кінця, а більшовики, навпаки вважали за доцільне припинити її відразу ж. На цьому епізоди спогади Плахової Ксенії Анатоліївни перериваються. Закінчує свою розповідь жінка дещо пафосно словами: «Как жить сей - час хочется! Тяжелый путь прошли большевики добывая эту власть, власть народа, власть Советов!»[3, с.7]. Цим жінка нібито намагається сказати, що виконала свій обов'язок перед суспільством і на цьому її місія завершена. Вона не захотіла продовжувати активну політичну діяльність, а реалізувалась у родинному житті, що відрізняє її від двох інших жінок, долі яких є предметом нашого аналізу.

Після завершення революційних подій жінки знайшли себе у різних сферах життя. Рибіна після повернення додому у 1920 р. обіймала посаду секретаря заводського райкому КП(б)У. Не обійшли стороною жінку горнила сталінських репресій, як і багато інших учасників революційних подій 1917-1920 рр., вона була заарештована у 1938 р., 345 діб провела під арештом. У січні 1939 р. без суду та слідства була звільнена. Під час Великої Вітчизняної війни також брала активну участь у здобутті Перемоги. Навіть очевидна несправедливість правлячого режиму щодо неї не відвернули віддану партії жінку від подальшої діяльності на користь «держави робітників та селян». Зміна суспільного устрою дала можливість Клавдії Іванівні реалізуватися у кар'єрі, відчути себе активним творцем історії новонародженої держави з усіма її позитивними і негативними рисами. Козлова після революції зробила блискучу кар'єру працювала в ВУЦИКе України, була інструктором Харківського Губкому партії. Закінчила робфак, Інститут Народного Господарства та юридичний факультет Московського університету. Працювала за кордоном, була членом адвокатської колегії.

Проаналізувавши спогади 3-х активних революціонерок, можемо зазначити, що доленосні та трагічні події початку ХХ сторіччя, які відбулися на території колишньої Російської імперії вони по-різному сприйняли в залежності від психотипу та обрали різні моделі поведінки. Об'єднувала їх віра у конструктивний потенціал більшовицької партії, невдоволення рівнем та якістю власного життя, що спонукало представниць слабкої статі до діяльності, яка є більш типовою для чоловіків. Виходячи з власних життєвих позицій згадані жінки виробили відповідний механізм революційної боротьби та стратегію існування, що мали певні особливості. Деякі здобули прекрасну освіту, реалізувались як особистість та професіонал. Цей тип жінки – революціонерки

можна назвати «інтелектуалкою». Інші, також активні та цілеспрямовані змогли знайти себе у партійній роботі. Це жінки типу «активістка». А деякі, повернулися до традиційно жіночої справи – виховання діточок та налагодження родинного побуту. Такий шлях обрали жінки типу «домогосподарка». Згадані у дослідженні три типи жінок-революціонерок є характерними не тільки для Донбасу, але й для всієї України в цілому.

Проведений аналіз психологічного механізму революційної діяльності трьох різних типів жінок дає нам можливість сформулювати уявлення про найбільш типові моделі поведінки представниць слабкої статі у нестабільних життєвих ситуаціях, їх вплив на жіночу свідомість та подальшу долю. Цікавим для подальших розвідок у даному напрямку є аналіз психологічної реакції на певні історичні події представників різних соціальних та вікових груп, цікавою та майже не вивченою науковою проблемою є трансформація жіночої психології у різні періоди історії України.

Література

1. Державний архів Донецької області (далі – ДАДО), ф.р. – 2858, оп.10, спр.1.
2. ДАДО, ф.р. – 2858, оп.2, спр.1.
3. ДАДО, ф.р. – 2858, оп.7, спр.1.
4. Андрусишин Б. І. У пошуках соціальної рівноваги. Нарис історії робітничої політики українських урядів революції та визвольних змагань 1917 – 1920 рр. / Б. І. Андрусишин – К.: Федерація профспілок України, 1995. – 192 с.
5. Булдаков В. П. Красная смута. Природа и последствия революционного насилия / Булдаков В. П. – М.: Российская политическая энциклопедия (РОССПЭН); Фонд Первого Президента России Б. Н. Ельцина, 1997. – 967 с.
6. Вороніна М. С. Мешканки Харківської губернії: гендерна дискримінація та динаміка змін (1861 – 1917) : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. істор. наук / М. С. Вороніна – Харків, 2005. – 16 с.
7. Верстюк В. Ф. Українська Центральна Рада / В. Ф. Верстюк . – К. :Заповіт, 1997. – 344 с.
8. Єжова Г., Кольяк Т. Гартована юність. 1917 – 1920 рр. / Г. Єжова, Т. Кольяк – К.:Політиздат, 1960. – 266 с.
9. Кравченко Б. Соціальні зміни і національна свідомість в Україні ХХ століття / Борис Кравченко – К.:Основи, 1997. – 523 с.
10. Касьянов Г. В. Українська інтелігенція на рубежі ХІХ – ХХ ст.: Соціально-політичний портрет / Г. В. Касьянов – К.:Либідь, 1993. – 176 с.
11. Кулик В. Н. Російські жінки в 1917 // Революция и человек:быт, нравы, поведение, мораль / В. Н. Кулик - М.: Институт российской истории, 1997. – С.76 – 84.
12. Миронов Б. Н. Социальная история России периода империи (XVIII – начало XX в.): В 2 т. / Б. Н. Миронов – СПб.: Изд-во «Дмитрий Буланин», 1999. – Т.1, 1999 – 548с.; Т.2, 2000 – 566с.
13. Оніщенко О. В. Мемуари жінок як історичне джерело до вивчення революційних подій 1917 року на Україні / О. В. Оніщенко // Сіверянський літопис. – 2002. – №5(47). – 21С.
14. Оніщенко О. В. Жінки в суспільному житті України, 1917 : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд.іст.наук. / О. В. Оніщенко – К., 2008. – 21с.
15. Різниченко Д. І. Лютнева революція. Жіночий бунт, який знищив Російську імперію / Д. І.Різниченко // Історична правда. – 24.01. – 2012.
16. Реєнт О. П. Україна в імперську добу (ХІХ – початок ХХ ст.) / О. П. Реєнт – К.: Інститут історії України НАН України, 2003. – 340 с.
17. Реєнт О.П. Українська революція і робітництво: Соціально-політичні та економічні зміни 1917-1920 рр.) / О. П. Реєнт – К.: Інститут історії України НАН України, 1996. – 265 с.
18. Солдатенко В. Ф. Українська революція. Історичний нарис / В. Ф. Солдатенко – К.: Либідь, 1995. – 976 с.
19. Тимченко Ж. П. Жінки в революційній боротьбі / Ж. П. Тимченко – К.: Знання, 1977. – 429 с.

20. Тимченко Ж. П. Участие трудящихся женщин в борьбе за установление и укрепление советской власти на Украине (1917-1920) : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. іст. наук / Ж. П. Тимченко – К., 1965. – 18 с.

21. Тимченко Ж. П. Трудящі жінки в боротьбі за владу рад на Україні, 1917 – 1920/ Ж. П. Тимченко. – К.:Політздат, 1966. – 443 с.

22. Чирков П. М. Решение женского вопроса в СССР (1917 – 1937 гг.)/ П. М. Чирков – М.: Мысль, 1978. – 387 с.

Алиева Э.Б. Революционные события 1917-1919 гг. и судьбы женщин – революционерок Донбасса.

На основе воспоминаний женщин-революционерок сделана попытка выяснить механизмы психологической реакции на экстремальные жизненные события представительниц «слабого пола» и классифицировать наиболее типичные модели поведения в сложных ситуациях в зависимости от психологического типа героини.

Ключевые слова: революционные события, женщины-революционерки, психологический тип, революционная деятельность, модель поведения, общество.

Alieva E.B. The revolutionary events of 1917-1919. and the fate of Donbass women - revolutionaries.

Taking as a basis the memories of women-revolutionaries the author of this article attempts to clarify the mechanisms of psychological reaction to extreme life events, representatives of the "weaker sex" and classify the most common patterns of behavior in complex situations, depending on the type of individual psychological character.

Key words: revolutionary events, the women-revolutionaries, psychological type, revolutionary activity, behavior, and society.

Алієва Ельміра Бахрамівна – магістр історичного факультету Донецького національного університету.

Рецензент: **Д'яконіхін А.В.**, канд. істор. наук, доцент.

Стаття подана
09.02.2012